

ROS-ANALYSE

Kartlegging av risiko og sårbarhet

**REGULERINGSPLAN FOR SETER-
MOEN SKYTE- OG ØVINGSFELT**

DATO: 15.12.11

INNHOOLD

1	BAKGRUNN	3
2	RAMMEBETINGELSER	4
2.1	PLANOMRÅDET	4
2.2	PROBLEMBESKRIVELSE	4
2.3	MÅL FOR ROS-ANALYSEN	4
2.4	BERØRTE OMRÅDER/ PARTER	5
3	METODE OG GRUNNLAG	6
3.1	METODE	6
3.2	GRUNNLAG	6
3.3	MEDVIRKNING	7
4	RISIKOANALYSE	7
4.1	RISIKO	7
4.2	KARTLEGGING UØNSKEDE HENDELSER	7
4.3	KRITERIER	8
4.3.1	SANNSYNLIGHET	8
4.3.2	KONSEKVENSN	8
4.3.3	RISIKOVURDERING	9
4.4	RISIKOMATRISE	9
4.5	FORHOLD VURDERT I MATRISEN	15
5	TILTAK OG OPPFØLGING	18
5.1	TILTAK I AVTALEVERK	18
5.2	TILTAK I UTSLIPPSSØKNAD	19
5.3	TILTAK I PLANFORSLAG	19
5.4	ALLEREDE IVERKSATTE TILTAK	19
6	OPPSUMMERING	20
6.1	NATURRISIKO	20
6.2	RISIKO FOR SÅRBARE NATUR- OG KULTURMILJØER	20
6.3	INFRASTRUKTUR	20
6.4	FORSVARETS VIRKSOMHET	20
6.5	GJENNOMFØRING	20

1 BAKGRUNN

Borealis Arkitekter as er engasjert av Forsvarsbygg til utarbeidelse av områdereguleringsplan for Setermoen skyte- og øvingsfelt (SSØF). Planen dekker et område på 152 km², og binder sammen og fyller ut området mellom 7 mindre reguleringsplaner som er under behandling som egen områdereguleringsplan.

Ved utarbeidelse av planer for utbygging er det i henhold til plan- og bygningsloven § 4-3, krav om å gjennomføre risiko- og sårbarhetsanalyse for planområdet. Analysen skal vise alle risiko- og sårbarhetsforhold som har betydning for om arealet er egna til utbyggingsformål, og eventuelle endringer i slike forhold som følge av planlagt utbygging. I dette tilfelle vil utbyggingsformål i første rekke gjelde oppgradering og nyetablering av infrastruktur og anlegg for militære formål, som veier og kjøretraseer, skytebaner, mobilitetstreningsfelt, målområder, nedslagsfelt og scenariobyer.

2 RAMMEBETINGELSER

2.1 PLANOMRÅDET

Planområdet omfatter Setermoen skyte- og øvingsfelt inkl. reguleringsplan for Sørskogen, med fradrag for 7 delområder som inngår i egen områdereguleringsplan. Planområdet har tilknytning til offentlig veinett, med avkjøringer fra E6 nordvest for området, og Fylkesvei 847 nordøst for området. De 7 delområdene er tidligere gjennomgått i egen ROS-analyse ved utarbeidelse av reguleringsplaner for disse, og inngår ikke her. Deler av de 7 delområdene ligger utenfor selve skytefeltet.

Det er utarbeidet kommunedelplan for Setermoen skyte- og øvingsfelt, 2004 (KDP SSØF). I forbindelse med KDP SSØF ble det ikke gjennomført egen ROS-analyse.

Parallelt med planprosess leveres søknad om utslippstillatelse iht. forurensningsloven, hvor forurensning og støy i SSØF omhandles. Utslippssøknaden utarbeides av Forsvarsbygg Utleie, og behandling hos Fylkesmannen påregnes avslutta før planen legges ut til offentlig ettersyn.

For detaljer om planområdet og planlagt arealbruk, vises det til plankart og beskrivelse.

Kart: Avgrensning SSØF (rosa + blått omriss), nedslagsfelt (høyblått)

2.2 PROBLEMBESKRIVELSE

Setermoen skyte- og øvingsfelt er avsatt til militært formål og skal ivareta militær opplæring og trening. Samtidig er området åpent for allmenn ferdsel når området ikke benyttes til Forsvarets aktiviteter. Området har flerbruksinteresser og er pr. i dag åpent for tradisjonell bruk, dvs. reindrift, landbruk og allmenn ferdsel. Det pågår prosess for å revidere avtaler med grunneiere i planområdet og avklaring av arealbruk i forhold til reindrift. Området ligger nært Setermoen og er et mye brukt friluftsområde til tur, jakt og fiske.

Forsvarets virksomhet i SSØF har lang historikk. Reguleringsplanen skal legge til rette for dagens virksomhet og tilrettelegge for framtidige behov. Planen forventes ikke å medføre utvida aktivitetsnivå i området, men vil legge til rette for utvidelse av geografisk bruksområde innenfor SSØF, bla. ved utvidelse av kjøretraseer og veier..

I skyte- og øvingsfeltet inngår flere typer virksomhet som kan innebære risiko og gi innvirkning på terreng og omgivelser, bl.a. manøvrering med militære kjøretøyer og skyting med skarpt fra ulike typer våpen, se virksomhetsbeskrivelse i kap. "Forsvarets forutsetninger".

Forsvaret har utarbeida Flerbruksplan for Setermoen skyte- og øvingsfelt (2002-2003), som skal gi overordna rammer for drift og forvaltning i området. Iht. Flerbruksplanen skal Forsvaret søke en aktiv samordning mellom egne behov, bruks- og verneinteresser, og skal ha en bærekraftig forvaltning av naturgrunnlaget som siktemål.

2.3 MÅL FOR ROS-ANALYSEN

ROS-analysen skal ivareta krav til risiko- og sårbarhetsanalyse iht. PBL, dvs. kartlegge, analysere og vurdere risiko og sårbarhet i forbindelse med Forsvarets virksomhet i SSØF. ROS-analysen danner

grunnlag for utarbeidelse av reguleringsplan for Setermoen skyte- og øvingsfelt. Videre gir ROS-analysen underlag for Forsvarets risikoevaluering og beslutninger om risiko, tiltak, mv.

Forsvaret har som målsetting å tilpasse sin virksomhet til andre interesser i området og ta hensyn til omgivelsene så langt det er mulig, og skape samvirke mellom sivil og militær bruk. Militære hensyn skal avveies mot hensyn til natur, miljø, næringsvirksomhet og andre brukere av området. ROS-analysen vil gi grunnlag for en best mulig totalforvaltning av området.

2.4 BERØRTE OMRÅDER/ PARTER

Planområdet vurderes å berøre følgende områder mhp. risiko- og sårbarhet:

Flerbruksinteresser

Det er flere private grunneiere i området i tillegg til Forsvarsbygg og Statskog, området ligger nært Setermoen og er attraktivt for friluftsliv. Det innebærer at det er flere parter som har økonomiske interesser og bruksinteresse i området.

Flerbruksinteresser er bla. regulert av rettslige skjønn og avtaler med grunneiere og utøvere. I henhold til rettslig skjønn er området åpent for tradisjonell bruk når området ikke benyttes til militær bruk. Flerbruksinteresser i området:

- Grunneiernes forvaltning.
- Reindrift: Berørte reinbeitedistrikt er Gieals. Det foreligger rettslig skjønn for dagens flerbruksordning, som forutsetter at området fra Liveltskardet og sørover kan benyttes til kalvingsland og vårbeite. Områdene nord for Livelt benyttes ikke til reindrift. Forsvaret søker å tilpasse sin virksomhet med skytestans i kalvingsperioden. I praksis har Liveltområdet ikke vært brukt til reindrift de siste åra. Det pågår nye forhandlinger med Gieals om reinbeiterettigheter.

- Landbruk og skogdrift: Det er ikke jordbruk innenfor SSØF, slik at bruken knytter seg til beite, skogsdrift, jakt og fiske. Skogsdrift gjelder uttak av trevirke, hovedsaklig av private grunneiere i nordøst og nordvest, men også Statskog og Forsvaret driver noe skogdrift. Det foreligger bestemmelser om stans i skarpskyting for sauesanking.
- Jakt og fiske: Det foreligger flerbruksordning for jakt med skytestans i forbindelse med elgjakta. Bestemmelser for fiskerett gjelder som ellers, med begrensning under militære aktiviteter. De mest benyttede fiskevannene i SSØF ligger nær Setermoen, som er områder med høy militær aktivitet.
- Friluftsliv og allmen ferdsel: Nærområdet Hundtorp-Toftaker er det mest brukte området, og benyttes daglig av lokalbefolkninga. Her har Forsvaret omfattende bruk, men området er åpent for publikum, bortsett fra i skuddsektorer og sikkerhetssoner under skarpskyting. Skogområdene sør for dette er også mye brukte friluftsområder sommer og vinter, hvor også Forsvaret har betydelig og tung aktivitet. Området må tidvis sperres pga. skarpskyting. Fjellområdene, Kobbryggdalen og Liveltskardet benyttes mye til turgåing, spesielt i multesesongen. Her er det ikke ferdselsrestriksjoner, men det advares mot blindgjengere. Generelt anbefales ikke ferdsel i skyte- og nedslagsfelt.
- Turisme og idrettsaktiviteter: Det er stadig mer populært med turisme knytta opp mot friluftsliv eller idrettsaktiviteter. Områder som kan være aktuelt innafor planområdet, kan være organisert tur-/friluftsturisme, og bmx-sykling. Slik aktivitet må tilpasses Forsvarets bruk av området, og foregå utenfor skyte- og nedslagsfelt.

Naturforvaltning

Aktiviteten i skyte- og øvingsfeltet kan gi varige skader på natur og terreng. Som oppfølging til Mil-

jøplan Forsvaret er det gjennomført kartlegging av biologisk mangfold (NINA), og biologisk mangfold overvåkes systematisk..

Iht. Naturmangfoldloven §§ 7 og 8 skal offentlige beslutninger i størst mulig grad bygge på kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologisk tilstand, i rimelig forhold til sakens karakter og risiko.

Forsvarsbygg har vurdert tilgjengelig kunnskapsgrunnlag for SSØF, og mener området er godt kartlagt med tanke på naturverdier og påvirkning fra aktivitet og forurensning. Kunnskapsgrunnlaget for SSØF er derved tilstrekkelig for ivaretagelse i henhold til Naturmangfoldloven. Se notatet "Reguleringsplan Setermoen skytefelt - Naturmangfoldlovens krav", 12.07.11.

Områder som bør vurderes i ROS:

- Biologisk mangfold: I forbindelse med regulering av 7 delområder, ble det foretatt vurdering av sårbarhet, og områder med særskilt verneinteresse ble ivaretatt med vernesone i regulering av 7 delområder.
- Sårbare områder for flora, fauna, fisk
- Slitasje og skader på terreng og vegetasjon

Miljøforvaltning

Aktiviteten i skyte- og øvingsfeltet medfører støy, utslipp og avfall fra våpen, militær bruk, latriner, mv.:

- Utslipp til luft, grunn og vann, støy
- Avfallshåndtering, opprydding

Utslipp til luft, grunn og vann, støy reguleres gjennom utslippssøknaden. Det er etablert planer for overvåking av utslipp til vann og grunn.

Forsvaret har egen forvaltningsplan for miljø i Setermoen skyte- og øvingsfelt, og overordna handlingsplan for miljøvern i Forsvaret. I tillegg har Forsvaret utarbeida egen sektorhandlingsplan for biologisk mangfold i hht. St.m. 42, 2002-2003.

Kulturminneforvaltning

Det er kjent at området har vært benytta til samiske flytt-boplasser og reindrift. Det er foretatt registrering av kulturminner. Vern av disse i forhold til Forsvarets aktivitet vil være problemstilling:

- Registrerte kulturminner
- Tiltak for vern
- Nødutgraving

3 METODE OG GRUNNLAG

3.1 METODE

Analysen er gjennomført med utgangspunkt i veiledning fra DSB: Samfunnsikkerhet i arealplanlegging, og NS 5814: Krav til risikovurderinger.

Sjekkliste for risikovurdering er utarbeidet på grunnlag av ROS-analyse for 7 delområder, og er videre bearbeidet i prosessen under medvirkning fra arbeidsgruppa. Vurderingskriterier er basert på NS 5814 og veiledning fra DSB, og ved skjønnsvurdering for det aktuelle området i samråd med arbeidsgruppa.

3.2 GRUNNLAG

Analysen er bl.a. basert på Helhetlig gjennomføringsplan for Setermoen skyte- og øvingsfelt (2010), Flerbruksplan for Setermoen skyte- og øvingsfelt (2003), forslag til reguleringsplan for SSØF, reguleringsplan for 7 delområder, samt undersøkelser av bl.a. naturmangfold, kulturminneregistrering, og søknad om utslippstillatelse for SSØF.

For detaljert oversikt over grunnlagsmateriale, vises det til dokumentoversikt.

3.3 MEDVIRKNING

Det er oppnevnt egen arbeidsgruppe for planprosessen, bestående av representanter fra Forsvarsbygg (oppdragsgiver), Hæren (bruker), Forsvarsbygg Markedsområdet (forvalter), planmyndighet i Bardu kommune, samt planlegger, Borealis Arkitekter as.

ROS-analysen er gjennomgått i eget møte med arbeidsgruppe og kommunal planmyndighet hvor alle forhold vedrørende risiko- og sårbarhet for planområdet ble gjennomgått i fellesskap.

4 RISIKOANALYSE

4.1 RISIKO

Risiko defineres som kombinasjonen av sannsynlighet for og konsekvens av en uønsket hendelse. Risiko som følge av tiltak i planområdet kan grovt deles inn i to hovedkategorier med utgangspunkt i hvem/ hva risikoen har konsekvenser for:

- Risiko i forhold til skytefeltet, dvs. planområdets påvirkning på skytefeltets egen virksomhet. Her vurderes bl.a. ytre forhold som har betydning for virksomheten. Virkning av egen virksomhet er i stor grad regulert av Forsvarets egne rutiner for sikkerhet.
- Risiko i forhold til omgivelser, dvs. påvirkning av planområdet og virksomheten på omgivelser, natur, miljø, sivil bruk, mv.

Risiko er vurdert i forhold til:

- Utbygging/ etablering av militære anlegg i planområdet, dvs. veier, infrastruktur, målområder, nedslagsområder, mv.
- Forsvarets virksomhet i området, både daglig drift og større militære øvelser som samler mange militære enheter, kjøretøy og våpengrener.

Følgende typer risiko er vurdert i ROS-analysen:

- Naturgitte forhold
- Sårbare naturmiljøer og kulturmiljøer
- Forsvarets virksomhet
- Infrastruktur
- Gjennomføring/ utbygging

Risiko forbundet med skyte- og øvingsvirksomhet er ivaretatt av Forsvarets egne rutiner og sikkerhetsprosedyrer jmf. Forsvarets sikkerhetsreglement for landmilitær virksomhet, UD2-1, og Forsvarets skytefeltinstruks. Forurensning og støy reguleres gjennom egen søknad om utslippstillatelse etter forurensningsloven (ref., dato). Utslippssøknaden er utarbeidet av Forsvarsbygg, og behandling hos Fylkesmannen påregnes avsluttet før planen legges ut til offentlig ettersyn. Tiltak for å redusere utslipp til vann, grunn og luft, samt støyforhold, skal vurderes i sammenheng med denne. Forhold som er vurdert i utslippssøknaden, omtales i ROS-analysen.

4.2 KARTLEGGING UØNSKEDE HENDELSER

Mulige uønskede hendelser er kartlagt på grunnlag av veiledninger og generell vurdering, og sortert i forhold til:

- Hendelser som kan påvirke planområdets funksjon og utforming, dvs. som er premissgivende for utforming av reguleringsplanen. Herunder ligger forhold som må hensyntas i planlegging og i forhold til sikkerhet.

- Hendelser som følge av reguleringsplanen og som kan påvirke omgivelser, dvs. som får konsekvenser av planen. Herunder ligger sårbare naturområder/ miljøer, infrastruktur og sivil bruk som vil kunne påvirkes av planen, samt påvirkning fra forsvarets virksomhet og utbygging.

4.3 KRITERIER

4.3.1 SANNSYNLIGHET

Vurdering av årsak og sannsynlighet for en uønsket hendelse er knytta til planområdet som helhet.

Fare/ hendelse	Begrep	Frekvens	Vurdering
Beskrives	1. Lite sannsynlig	Mindre enn en gang i løpet av 50 år	
	2. Mindre sannsynlig	Mindre enn en gang i løpet av 10 år og 1 gang i løpet av 50 år	X
	3. Sannsynlig	Mellom 1 gang i løpet av 1 år og en gang i løpet av 10 år	
	4. Meget sannsynlig	Mer enn 1 gang i løpet av 1 år	

Tabell 1: Vurdering av sannsynlighet for uønsket hendelse

4.3.2 KONSEKVENNS

Det skal vurderes om uønsket hendelse kan gi konsekvenser for liv/ helse, materielle eller økonomiske verdier, miljø og samfunnsviktige funksjoner.

Konsekvens	Liv/ helse	Miljø	Materielle/ økonomiske verdier, samfunnsviktige funksjoner
1. Ufarlig	Ingen personskader	Ingen skader	Uvesentlig skade, system settes midlertidig ut av drift
2. En viss fare	Få og små personskader	Mindre skader, lokale skader	Mindre skader, lokale skader, system settes midlertidig ut av drift
3. Kritisk	Alvorlige personskader	Omfattende skader, regionale konsekvenser med restitusjonstid < 1 år	Omfattende skader, system settes ut av drift i flere døgn
4. Farlig	Alvorlige personskader/ dødelig	Alvorlige skader, regionale konsekvenser med restitusjonstid > 1 år	Alvorlige skader, system settes ut av drift over lengre tid
5. Katastrofalt	Flere døde	Svært alvorlige skader og langvarige skader, uopprettelig miljøskade	Svært alvorlige skader og langvarige skader, omfattende systembrudd

Tabell 2: Vurdering av konsekvens av uønsket hendelse

4.3.3 RISIKOVURDERING

Risiko uttrykkes ved sannsynlighet for og konsekvensene av uønskede hendelser. Risiko er vurdert iht. nedenstående tabell, hvor tallkode angir grad av sannsynlighet og konsekvens, og farge angir risiko av uønsket hendelse.

Kriterier for risikovurdering er basert på NS 5814 og veiledning fra DSB, samt Forsvarets interne sikkerhetsrutiner/ UD2-1, vurderinger og erfaringer fra driften av skytefeltet. Akseptkriterier er vurdert skjønnsmessig i samråd med arbeidsgruppa.

Risikonivåer:

- Rødt felt: uakseptabel risiko. Tiltak må iverksettes.
- Gult felt: Risiko bør vurderes med hensyn til tiltak som reduserer risiko
- Grønt felt: Akseptabel risiko

Alle hendelser er sammenfattet i en risikomatrix, se neste punkt, som gir utgangspunkt for vurdering og prioritering av tiltak.

Konsekvenser	1. Ufarlig	2. En viss fare	3. Kritisk	4. Farlig	5. Katastrofalt
Sannsynlighet					
4. Meget sannsynlig					
3. Sannsynlig					
2. Mindre sannsynlig					
1. Lite sannsynlig					

Tabell 3: Risikovurdering uønsket hendelse.

Kombinasjoner: Sum 2-4 = grønn. Sum 5 = gul. Sum 6-9 = rød. Unntak er kombinasjon 5. katastrofalt + 1. lite sannsynlig, som er gitt farge gul fordi sannsynligheten anses som liten.

4.4 RISIKOMATRISSE

Matrisen nedenfor sammenfatter uønskede hendelser og vurdering av sannsynlighet, konsekvens og risiko, iht. kriterier gitt ovenfor. Hendelser som anses å utgjøre risiko er drøftet i neste punkt.

Sannsynlighet er vurdert før eller dersom det ikke iverksettes avbøtende tiltak. Konsekvens er vurdert

med utgangspunkt i at det iverksettes avbøtende tiltak. Risiko utgjør kombinasjon av disse.

Hendelser som er vurdert som ikke aktuelle eller med liten eller ubetydelig risiko, er kommentert med begunnelse/ henvisning til kilde.

Uønsket hendelse/ forhold	Aktualitet	Sannsynlighet	Konsekvens	Risiko	Kommentar
NATURGITTE FORHOLD					
<i>Er området utsatt for risiko for/ påvirket av:</i>					
1. Masseras/-skred, steinsprang	Ja	1	4		Noe løst fjell, mest i nedslagsfelt. Ferdsl ivaretas i F. rutiner.

Uønsket hendelse/ forhold	Aktualitet	Sannsynlighet	Konsekvens	Risiko	Kommentar
2. Snø-/isras	ja	1	5		Noe snøskredfare, mest i nedslagsfelt. Ferdsl ivaretas i F. rutiner.
3. Flomras/ kvikkleire	nei				Ingen rasutsatte områder i eller ved planområdet, ref. Skrednett.no.
4. Elveflom	ja	3	2		Fare for at vei vaskes ut i krysningspunkt
5. Tidevannsflo, stormflo	nei				
6. Havnivåstigning	nei				
7. Radongass	nei				Radonnivå ikke kjent. Ved tiltak kreves sikring iht. TEK.
8. Vindutsatt	ja	1	3		Spesielt OP Livelt og OP Bjørnen
9. Nedbørutsatt	nei				
10. Klimaendringer	ja	2	1		Økt nedbør og temperaturnivå kan gi økt vannføring og skredfare. Bruken må tilpasses evt. endringer.
11. Naturlige terrengformasjoner som utgjør spesiell fare	ja	1	2		Bratt terreng i områder med sjelden, eller lettere bruk. Isbre, ikke bruksområde.
12. Grunnforhold	ja	3	2		Grunnforhold undersøkes før det enkelte tiltak iverksettes.
13. Annen naturrisiko	nei				Ikke kjent
SÅRBARE NATUROMRÅDER OG KULTURMILJØER, MM					
<i>Kan planen/ tiltaket medføre fare for skade på:</i>					
14. Sårbar flora	nei				Skjermingsomr. avsatt i 7 delomr. Overvåkes.
15. Sårbar fauna/fisk	Nei				Skjermingsomr. avsatt i 7 delomr. Overvåkes.

Uønsket hendelse/ forhold	Aktualitet	Sannsynlighet	Konsekvens	Risiko	Kommentar
16. Naturvernområder	nei				Ingen formelt verna områder. Skjermingsomr. avsatt i 7 delomr.
17. Vassdragsområder	ja	2	2		Krysningspunkter. Utslipp. Nedre del av Liveltskardelva og Kobbryggelva sikres med hensynssone. Begrensning av krysningspunkter. Utslipp overvåkes.
18. Automatisk freda kulturminner	nei				Samisk kulturminne i Kobbryggdalen nødutgravd, området frigitt.
19. Nyere kulturminner/-miljø	ja	3	2		Registrerte kulturminner ivaretas i planen.
20. Landbruksområder, herunder skogdrift, beite	ja	3	1		Sikres gjennom Flerbruksplan SSØF og avtaler, samt erstatning ved skjønn.
21. Friluftsområder	nei				Ingen regulerte friluftsområder inngår i SSØF. Friluftsliv ivaretatt i pkt. 58.
22. Slitasje på terreng, vegetasjon	ja	3	2		Lokale skader av kjøretøyer, skader i nedslagsfelt. Sonedeling i planen gir kanalisert bruk.
23. Andre sårbare områder	nei				Ikke kjent
INFRASTRUKTUR					
<i>Kan planen/ tiltaket få konsekvenser for strategiske områder og funksjoner:</i>					
24. Vei, bru, knutepunkt	ja	3	2		Avkjøring og trafikk til/fra området til off. vei skal vurderes og løses i planen.
25. Havn, kaianlegg, farleder	nei				
26. Sykehus/-hjem, annen inst.	nei				
27. Brann, politi, ambulanse, sivilforsvar	nei				Brannberedskap i planormådet ivretas av Forsvaret.

Uønsket hendelse/ forhold	Aktualitet	Sannsynlighet	Konsekvens	Risiko	Kommentar
28. Kraft-/ teleforsyning	nei				
29. Vannforsyning	nei				
30. Forsvarsområde	nei				
31. Tilfluktsrom	nei				
32. Annen infrastruktur	nei				
FORSVARETS VIRKSOMHET					
<i>Kan virksomhet i planområdet medfører risiko/ konsekvenser for/ som følge av:</i>					
33. Kilder til akutt forurensning	ja	2	3		Uhell med militære kjøretøy. Ivaretas i interne rutiner.
34. Tiltak i området som medfører fare for akutt forurensning	ja	2	3		Fare for avdekking og utlekking av forurensning fra depot ved veianlegg og markforsterkninger.
35. Kilder til permanent forurensning i/ ved planområdet	ja	2	3		Utslipp fra eks. og nye skytebaner, overvåkes. Ivaretas i utslippssøknad, samt ved interne rutiner.
36. Tiltak i området som medfører fare for forurensning til grunn eller sjø/ vassdrag	ja	2	3		Nye veier og skytebaner. Prosjektiler, utfelling bly, kobber. Mindre oljeutslipp. Ivaretas i utslippssøknad, samt interne rutiner.
37. Støy fra og i planområdet (inkl. kjøretøy i feltet)	ja	3	2		Sprengning og skyting med skarpt. Kjøretøy i feltet. Støy ifht. omgivelser varetas i utslippssøknad. Kan påvirke sivil ferdsel i området.
38. Økt støybelastning	Nei				Planen medfører ikke økt aktivitet utover dagens bruk.
39. Høyspentlinje (elektromagnetisk stråling)	nei				

Uønsket hendelse/ forhold	Aktualitet	Sannsynlighet	Konsekvens	Risiko	Kommentar
40. Skog-/ lyngbrann	ja	3	2		Splinter og sporlys. Leirsetting. Ivaretas ved Forsvarets sikkerhetsrutiner.
41. Dambrudd/ oversvømmelse elv	ja	3	1		Krysningspunkter for kjøretøy: skal dim. for 200 års-flo. Planlagt småkraftanlegg i Kobbryggelva, må evt. hensyntas.
42. Utløse masse-/ snøskred	ja	1	5		Fare ved sprengning i nedslagsfelt, scooterkjøring og ferdsel i bratt terreng, jmf. pkt. 11. Ivaretas ved interne sikkerhetsrutiner.
43. Regulerte vannmagasiner, fare for usikker is, mv.	nei				
44. Gruver, åpne sjakter	nei				
45. Risikofylt virksomhet (kjemikalier, eksplosiver)	ja	1	5		Sprengning, skyting, bombing, blindgjengere. Avstandslaser fare for øye. Sikkerhet ivaretas ved interne sikkerhetsrutiner/ UD2-1. Virksomhet skiltes/ varsles.
46. Område for avfallsbehandling	Nei				Avfall deponeres utenfor SSØF.
47. Oljekatastrofeområde	nei				
48. Ulykke med farlig gods til/ fra eller ved planområdet	ja	1	4		Frakt av ammunisjon og drivstoff. Ivaretas ved interne sikkerhetsrutiner/ UD2-1
49. Ulykke i på-/ avkjørsler	ja	2	2		Stengning avkjørsler/ andre trafikktiltak skal vurderes og løses i planen, jmf. pkt. 24.
50. Ulykksepunkter langs offentlig vei	ja	2	2		Ingen g/s-vei eller fortau langs off. vei i planområdet. Sikringstiltak skal vurderes, jmf. pkt. 24.

Uønsket hendelse/ forhold	Aktualitet	Sannsynlighet	Konsekvens	Risiko	Kommentar
51. Ulykke ved militærøvelser langs/ ved off. vei (tropper, kjøretøy, ifht. sivil trafikk)	ja	2	2		Skilting langs vei om hensyntaken ved øvelser, jmf. pkt. 24.
52. Ulykke med gående/ syklende i planområdet	ja	2	4		Ferdsel i området begrenses ved militær aktivitet, varsling/ skilting.
53. Er tiltaket i seg selv sabotasje-/ terrormål	nei				
54. Er det potensielle sabotasje-/ terrormål i nærheten	ja	1	4		Forsvarsområde. Militærleir.
55. Manglende sikring av området ved øvelser	ja	1	4		F. sikkerhetsrutiner/ UD2-1 .
56. Landbruk, herunder skogdrift, beite, mv.	ja	1	2		Ivaretas gjennom avtaler. Virksomhet tilpasses.
57. Reindrift	ja	1	2		Ivaretas gjennom avtaler. Virksomhet tilpasses reinkalving, mv.
58. Friluftsliv, allmenn ferdsel	ja	1	4		Merking og skilting. Ferdsel i området begrensa ved øvelser. Blindgjengere.
59. Jakt, fiske	ja	1	4		Merking og skilting. Ferdsel i området begrensa ved øvelser.
60. Annen virksomhetsrisiko	nei				
GJENNOMFØRING					
<i>Spesielle forhold ved utbygging/ gjennomføring av tiltak:</i>					
61. Uhell i forbindelse med kryssutbedringer	ja	1	2		Nedsatt hastighet ved veiarbeid, skilting/ vakthold.
62. Uhell i forbindelse med anleggsvirksomhet/ transport	ja	1	2		Transport inn i området foretas i klarerte områder/ veier.
63. Uhell i forbindelse med etablering av elvekryssinger	ja	1	2		Foretas i klarerte områder. Ivaretas ved Forsvarets sikkerhetsrutiner/ UD2-1

4.5 FORHOLD VURDERT I MATRISEN

Her drøftes hendelser som er ansett å utgjøre risiko, og som i matrisen har fått gul eller rød verdi. I tillegg er det for noen tilfeller gitt en utdypende begrunnelse for vurdering av risiko.

Med henvisning til punkt i matrisen ovenfor:

NATURGITTE FORHOLD

1. Masseras/ -skred, steinsprang

Fare for løst fjell og steinsprang i noen bratte områder, bla. Liveltskardet, Kobbryggdalen og ved Isvatnet, i hovedsak i nedslagsfelt og lite beferda områder. Ferdsel i fjellområdene hvor det kan være fare for steinskred ivaretas av F. sikkerhetsrutiner, ved kvalifisert vurdering i forhold til situasjon, lokalitet og værforhold.

2. Snø-/ isras

Noe fare for snøskred i nedslagsfelt og bratte heng, jmf. pkt. 1. Risiko ivaretas ved interne rutiner og vurdering av situasjon, lokalitet og værforhold.

4. Elveflom

Liveltsakrdelva og Kobbryggelva inngår i SSØF. Flomfare i elvene er ikke kjent, men forventes å øke, se pkt. 10. Elveflom kan medføre utvasking av vei og krysningspunkt ved elv, og medføre skader på elvebredd. Det stilles krav om at krysningspunkt skal utformes med hensyn på 200 års-flom, jmf. pkt. 17.

5. Vindutsatt

Operasjonsposter OP Livelt og OP Bjørnen ligger i vindutsatt område. Bruk vurderes i forhold til værforhold.

6. Klimaendringer

Fremskrivning av temperatur- og nedbørsendringer indikerer økte nedbørmengder og høyere middeltemperaturer neste 50 år. Endringer vil kunne medføre økt vannføring i elver og økt snøskredfare. Kan få betydning for Forsvarets virksomhet, spm må tilpasses ved endringer. Ref. Klimaendringer.no.

7. Naturlige terrengformasjoner, fare

Bratt terreng rundt Kobbryggen, Lifjellet, Erikfjellet, Livelttinden, Bjørnen og Bjørnkollen. Fjellområdene har sjelden, kun lettere bruk. Isbreer ved Vesleskardtinden i sørøst utgjør ikke bruksområde for Forsvaret.

8. Grunnforhold

Myr, grus, leire og morenegrunn. Antas å ikke utgjøre risiko, men grunnforhold må undersøkes i forbindelse med det konkrete tiltak, som anlegging av veier, kjøretraseer, markforsterkning eller krysningspunkt i elv.

SÅRBARE NATURMILJØER OG KULTURMILJØER

1. Sårbar flora

Sårbar flora anses ikke som risikoområde i planen.

- Biologisk mangfold kartlagt 2001-2002 (BM-rapport nr. 11-2002) hvor prioriterte områder er utpekt. *FBP SSØF* gir føringer for skjerming av spesielle lokaliteter, ivaretatt i 7 delområder.
- Sårbarhetsvurdering av biologisk mangfold, 30.09. 2008. Områder med konsekvens ivaretatt i 7 delomr.
- *NINA-rapport 49: Langtidsvirkninger på naturmiljøet av Forsvarets virksomhet i Troms*. Kartlagt effekt av kjøring med beltevogner viser mest effekt på myrrealer, samt noe kjørespor på rabber, heier og koller. Registrert noe/ lite tilbakegang av arter. Totalt utgjør terrengskader lite av totalområdet. Noe effekt på vadefugl påvist.
- System for årlig overvåking av biologisk mangfold er igangsatt, hvor utvikling i prioriterte områder skal overvåkes og følges opp.

2. Sårbar fauna/ fisk

Sårbar fauna/ fisk anses ikke som risikoområde i planen. Se pkt. ovenfor.

3. *Vassdragsområder*

Liveltskardelva del av Salangenvassdraget (verna mot utbygging) og Kobbryggelva som renner til Barduelva, inngår i planområdet.

Del av vassdrag som ligger utenfor nedslagsfeltet er i planen avsatt med hensynssone som begrenser kjøring og inngrep, bevarer naturmiljø og forebygger erosjon. Kryssing av elver i forb. med vei skal foregå på faste steder med utforming som ivaretar fare for flom og vassdragsmiljø. Faste krysningspunkter begrenses i antall og skal omsøkes med byggemelding før tiltak iverksettes.

NVE anbefaler at krysningspunkter for kjøretøy dimensjoneres for en 200-års flom for å unngå skader på vassdragsmiljøet ved flomhendelser. Ref. merknad fra NVE 23.06.11.

Det kan være fare for utslipp fra kjøretøyer og avfall fra ammunisjon til sjø/ vassdrag. Utslipp til sjø og vassdrag overvåkes, rapporteres årlig, jmf.

“Kartlegging av vannkvalitet ved Forsvarsbygg skyte- og øvingsfelt, sluttrapport program grunnforurensning 2006-8”.

4. *Automatisk freda kulturminner*

Hele skyte- og øvingsfeltet er undersøkt iht. Lov om kulturminner. Påviste samisk kulturminner:

- Én gammetuft og fire ildsteder i Kobbryggdalen. Ble nødutgravd sommer 2011, og området frigitt for Forsvarets bruk, jmf. brev Riksantikvaren 29.08.11.

Det er ikke påvist andre automatiske freda kulturminner, jmf. brev fra Fylkeskultur 21.02.11.

5. *Nyere kulturminner/ -miljø*

Hele skyte- og øvingsfeltet er undersøkt iht. Lov om kulturminner.

Registrerte kulturminner, jmf. eget punkt i beskrivelsen:

- Tufter i Neslia (jmf. kart 18 *FBP SSØF*) samt ildsted ved Langsvingvannet, jmf. brev fra Sametinget 22.07.09. Ivaretatt i regulering av 7 delområder.
- Offersteiner Lifjell og nord for Kobbryggelva, kan stå i fare for å bli ødelagt ved kjøring. Jmf. kart 18 *FBSSØF*.

Hensyntas ved planlegging av veitraseer. Skjermes evt. med inngjerding.

- Befaring foretatt av Sametinget, 2007. 21 nyregistreringer av ildsteder, trø-/samlingsplasser for rein. Hensyntas ved planlegging av veitraseer. Skjermes evt. med inngjerding.
- Påviste ildsted/ mulig arran samt tre mulige merkesteiner i Kvernskardet, jmf. brev fra Fylkeskultur, 27.05.11. Følges opp av Sametinget. Ivaretas ved hensynssone i planen.
- Vaktbu ved Mellomvatnet, jmf. Fylkeskultur 27.05.11. Er ivaretatt/ inngår i 7 delplaner.

6. *Landbruksområder*

Flerbruk og hensyn i forhold til landbruksområder, herunder jordbruk og skogbruk, er ivaretatt i *FBP SSØF*.

Det inngår ingen jordbruksområder i *SSØF*. Privateide skogbruksområder i nordvest (Fosseng-Eldhus) og nordøst (Karlstadskogen) sammenfaller i noen grad med øvingsområder. Det pågår reforhandling av avtaler med grunneiere og erverv av bruksrettigheter. Jmf. pkt. 56-57.

7. *Friluftsområder*

Allmennhetens bruk av friluftsområder innafor og inntil *SSØF* er ivaretatt i *FPSSØF*. Jmf. pkt. 58. Endres ikke av planen.

8. *Slitasje på terreng, vegetasjon*

Planen angir sonedeling for ulike type bruk som kanalisere aktiviteten til gitte områder med lettere eller tyngre bruk, mhp. kjøring, målområder og nedslagsfelt. Topografi vil også begrense kjøring. Det er registrert kun lokale skader på terreng som følge av Forsvarets virksomhet, jmf. pkt. 14. Tiltak for revegetering pågår.

INFRASTRUKTUR

9. *Vei, bru, knutepunkt*

Jmf. merknad fra SVV 15.06.11. Det er foretatt befaring sammen med SVV 07.09.11 hvor man har vurdert trafikkfarlige og lite brukte avkjørsler til riks- og fylkesvei, og beslutta stengning og sikrings-tiltak for avkjøringer, nytt X-kryss eller rundkjøring

ved teknisk verksted, og videreføring av gang- og sykkelvei langs Fv847. Bruer, se pkt. 4.

FORSVARETS VIRKSOMHET

33. Kilder i området som medfører fare for akutt forurensning

Uhell med militære kjøretøy kan gi fare for utslipp til vann og grunn. Forsvaret har egne instruksjoner for håndtering av forurensning. Gamle deponi er kartlagt og sikra ved forsegling.

34. Tiltak i området som medfører fare for akutt forurensning

Bygging av veier og kjøretraseer kan medføre avdekking og utlekking fra forurensa masser. Tiltak skal omsøkes som byggemelding og grunnforhold/masser undersøkes. Forurensning ivaretas ved egne instruksjoner.

35. Kilder til permanent forurensning i/ ved planområdet

Kilder vil være utslipp fra eksisterende og nye skytefelt/-baner, samt avfall fra virksomhet. Spredning av ammunisjon i målområder begrenses ved voller og kulefang, og rutiner for opprydding. Avfall og latriner fraktes ut av området. Det er utført kartlegging av vannforurensning fra skytefeltet, med målestasjoner for overvåking av tungmetaller; bly, kobber. Hittil registrert lav forurensningsgrad med lokal utbredelse, noe større ved Karlstadskogen. Generelt registrert små utslipp av oljeprodukter. Eksisterende deponier for ammunisjonsavfall er tildekket og sikra mot utslipp. Videre behov for overvåking følges opp fortløpende.

Forhold ivaretas gjennom egne instruksjoner for håndtering av forurensning og avfall, samt opprydding i målområder. Inngår i søknad om utslippstillatelse.

36. Tiltak i området som medfører fare for forurensning til grunn eller sjø/ vassdrag

Nye skytefelt/-baner, veianlegg/ kjøretraseer, jmf. pkt. 35. Reguleres gjennom utslippstillatelse.

37. Støy fra og i planområdet

Gjelder støy fra skyting og kjøretøy i området. Det er foretatt støyberegninger fra SSØF (rapport FB 14.09.04) som viser støynivå høyere enn grensever-

dier i forb. med sprengning og skarpskyting med tunge våpen. Rel. lavt støynivå fra kjøretøyer i feltet. Generelt er toleransen for støy relativt høy i området som følge av historikk, mange er tilknyttet Forsvaret. Få er ”meget plaget” av støy.

Reguleres gjennom utslippstillatelse. Støy fra skytebaner og kjøring inne i området kan påvirke sivil ferdsel når det er adgang, men dette er støy som ligger i skytefeltets mandat, og hvor sivil ferdsel er underordna bruk. Se også tiltak.

38. Skog-/ lyngrann

Kilde/ årsak kan være splinter fra skyting med skarpt, sporlysprosjektil, leirsetting.

Brannforebygging og evt. slukking/ begrensnig av branntilløp ivaretas i F. sikkerhetsrutiner/ UD2-1. Det gis ikke tilgang for brannvesen i SSØF.

41. Dambrudd/ oversvømmelse elv

Ref. merknad fra NVE 23.06.11. NVE anbefaler at krysningspunkter for kjøretøy dimensjoneres for en 200 års-flom for å unngå skader på vassdragsmiljøet ved flomhendelser, se pkt. 17.

Ingen damanlegg i ormdet. Det foreligger planer for småkraftverk i Kobbryggelva ca 1 km sørøst for Eldhusområdet. Fare må evt. kartlegges.

42. Utløse masse-/ snøskred

Fare for å utløse skred ved sprengning og nedslag. Sprengning/ nedslag foretas i klarerte områder som kun beferdes av fagpersonell, jmf. Forsvarets skytefeltsinstruks.

Ferdsel/ scooterkjøring i bratt terreng kan utløse snøskred. Ferdsel foretas i klarerte områder og iht. egne rutiner for vurdering av forhold.

43. Risikofylt virksomhet

Risiko forbundet med:

- Skytevirksomhet: Sprengning, skyting, bombing
- Rikosjett/ splinter
- Blindgjengere
- Lasermåler, fare for øyne
- Kjøretøy

Ivaretas av Forsvarets sikkerhetsrutiner/ UD2-1, både mhp. sikring av personell, og i forhold til sivile

og ytre miljø. Ved militær aktivitet varsles og skiltes området for å begrense allmenn ferdsel.

44. Ulykke med farlig gods til/ fra planområdet

Sprengstoff- og våpentransport, drivstofftransport inn i SSØF. Ivaretas av Forsvarets sikkerhetsrutiner/ UD2-1 mhp. sikring og forsvarlig transport.

45. Ulykke i på- / avkjørsler

Se pkt. 24.

46. Ulykkespunkter langs offentlig vei

Se pkt. 24.

47. Ulykke ved militærøvelser langs off. vei

Forflytning av tropper/ personell/ kjøretøy i forhold til sivil trafikk. Ivaretas dels av F. sikkerhetsrutiner/ UD2-1. Tiltak langs vei vurderes, se pkt. 24.

48. Ulykke med gående/ syklende i planområdet

Sivil ferdsel i området begrenses under militærøvelser, jmf. pkt. 55. Avkjøringer sikres, jmf. pkt. 24.

41. Sikring av området ved øvelser

Ivaretas av F. sikkerhetsrutiner/ UD2-1:

- Merking og skilting ved øvelser
- Ferdsel i området begrensa ved øvelser
- Alminnelig varsomhetshensyn kjent i området

42. Landbruk

Adgang og bruk av landbruksområder for grunneierne innafor SSØF er ivarettatt i FPSSØF og i nye avtaler. Forsvaret har som målsetting at militære hensyn avveies mot hensyn til natur, miljø, nærings-

virksomhet, og søker å tilpasse virksomhet til andre brukere av området. Risikohensyn i ifht. ferdsel i SSØF ivaretas ved Forsvarets sikkerhetsrutiner UD2-1, for varsling og skilting ved militær virksomhet.

43. Reindrift

Forhandlinger med Gielas Reinbeitedistrikt om bruksrettigheter pågår. Forsvarets virksomhet tilpasses reinkalving, jmf. pkt. ovenfor.

44. Friluftsliv, allmenn ferdsel

Jmf. pkt. 56.

Sivil ferdsel i området begrensa ved øvelser.

Merking og skilting ivaretar sikkerhet under øvelser.

45. Jakt, fiske

Jmf. pkt. 56. Sivil ferdsel i området begrensa ved øvelser. Merking og skilting ivaretar sikkerhet under øvelser. Fauna, fisk og forurensning overvåkes.

GJENNOMFØRING

46. Uhell i forbindelse med kryssutbedringer

Nedsatt hastighet ved veiarbeid, skilting og vakt- hold.

47. Uhell i forbindelse med anleggsvirksomhet

Transport inn i området foretas langs klarerte veier/ områder. Grunnundersøkelser foretas før tiltak igangsettes/ byggemeldes.

48. Uhell i forbindelse med etablering av elvekryssinger

Foretas i klarerte områder og omsøkes som tiltak.

5 TILTAK OG OPPFØLGING

5.1 TILTAK I AVTALEVERK

- Det pågår revidering og gjennomgang av eksisterende avtaler med grunneiere i området, bla. vedr. adkomst og bruk i forbindelse med jordbruk, skogsdrift, mv.

- Beiterettigheter for reindrift avklares gjennom forhandlinger med Gielas Reinbeitedistrikt.

5.2 TILTAK I UTSLIPPSSØKNAD

- Forsvaret v/ Forsvarsbygg Utleie utarbeider søknad om utslippstillatelse for SSØF i henhold til Forurensningsloven. Søknad skal behandles av Fylkesmannen i Troms, og påregnes godkjent innen planen er vedtatt.
- Utslippssøknaden omhandler støy fra SSØF, samt utslipp til luft, vann og grunn, avfallshåndtering, mm., og skal fastsette rammer for bruken av feltet slik at det ikke medfører uakseptable miljøkonsekvenser.
- Det er foretatt beregning av støy fra SSØF, rapport 2004.
- Aktuelle tiltak i utslippssøknaden:
 - Støy: Regulering av aktivitet i forhold til beleggighet, våpenbruk, nærhet til bebyggelse, tidspunkt på døgnet, tid på året, mv.
 - Utslipp: Avrenning fra deponier og skytebaner, og utslipp til sjø og vassdrag overvåkes gjennom årlige målinger. Er igangsatt.

5.3 TILTAK I PLANFORSLAG

- Planen regulerer for differensiert arealbruk mhp. lettere aktivitet, tyngre kjøretøyer og områder for skarpskyting, nedslagsfelt og målområder.
- Det avsettes vernesone langs vassdrag. Krysningspunkter i avgrensede områder.
- Kulturminner i hele SSØF registrert og ivaretatt med hensynssone i planen. Gammetuft og 4 ildsteder i Kobbryggdalen nødutgraves 2011. Kulturminner ivaretatt i reguleringsplan for 7 delområder.
- Naturmangfold i hele SSØF er kartlagt av NINA (se rapporter). Områder med særlige naturverdier er avsatt til vern i regulering av 7 delområder.

- Trafikksikkerhet langs off. vei ivaretas i planen. I samråd med SVV foretas en gjennomgang for vurdering av tiltak langs offentlig vei og evt. stengning av trafikkfarlige eller lite brukte avkjøringer. I tillegg foretas utbedring av en rekke eks. avkjøringer i forb. med regulering av 7 delområder.

5.4 ALLEREDE IVERKSATTE TILTAK

- Program for overvåking utslipp til vann og grunn er avslutta. Viser gode resultater, - små og begrensede utslipp i SSØF, ikke behov for tiltak.
- Kartlegging av biologisk mangfold er gjennomført for SSØF og ivaretatt i 7 delplaner. Videre behov for kartlegging følges opp.
- Noe redusert manøver med tunge stridsvogner og panservogner, samt bruk av skarpskyting i SSØF. Nytt og mer støysvakt materiell: moderniserte stridsvogner, CV 9030N.
- Sprengning med store ladninger blir plassert så langt som mulig inne i dalene for å redusere støy til omgivelsene. Nedslagsfeltene i Liveltskardet og Kobbryggdalen er plassert slik at støyproblemer minimeres. Støydemping av anlegg. (Se støytapport FB).
- Revegeteringstiltak.
- Kanalisering av virksomhet i fht. sårbare områder og sivil virksomhet. Tyngre aktiviteter flytta fra nærområder. Områder avsatt til friluftsliv og biologisk mangfold (7 delomr.).
- Avfall samles opp og fraktes ut av SSØF
- Rutiner for oppsamling av ammunisjon og voller/ kulefang i områder, begrenser spredning av ammunisjon til terreng.

6 OPPSUMMERING

6.1 NATURRISIKO

Planområdet er generelt lite utsatt for risiko som følge av naturgitte forhold. Fare for masseras, snø og isras, samt fare for fall fra stup, knytter seg til områder som i mindre grad benyttes til ferdsel, og hvor bruken er underlagt interne sikkerhetsrutiner.

Utforming av krysningspunkter i elv skal hensynta flomfare.

6.2 RISIKO FOR SÅRBARE NATUR- OG KULTURMILJØER

Risiko for naturskade er ivaretatt gjennom formål for differensiert bruk og vernesone langs vassdrage-
ne, samt interne rutiner og overvåking. Registrerte kulturminner ivaretas i reguleringsplanen.

6.3 INFRASTRUKTUR

I planarbeidet skal løsninger i forhold til usikre avkjøringer og Forsvarets ferdsel langs offentlig vurderes i samråd med SVV.

6.4 FORSVARETS VIRKSOMHET

Forsvarets virksomhet medfører fare for forurensning fra kjøretøy og ammunisjon. Utslipp overvåkes og tiltak vurderes. Støy og forurensning ivaretas i søknad om utslippstillatelse. Nye skytebaner sikres for avrenning.

Militær virksomhet kan medføre risiko for sivile ettersom området i prinsippet er åpent for ferdsel. Ved militær virksomhet varsles det og området skiltes for fare.

6.5 GJENNOMFØRING

Det anses som liten risiko knytta til gjennomføring.

Referanser/ forkortelser:

FBP SSØF Flerbruksplan SSØF, 2002
7 delomr. Reguleringsplan 7 delområder i SSØF

UD2-1 Forsvarets sikkerhetsreglement for landmilitær virksomhet

SVV Statens vegvesen

Forsvarsbygg FO/ samarbeidspartner

